

ИЗВЕШТАЈ О ОЦЕНИ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

I ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ
<ol style="list-style-type: none"> 1. Датум и орган који је именовao комисију Сенат УНС 2. јуни 2016. 2. Састав комисије са назнаком имена и презимена сваког члана, звања, назива уже научне области за коју је изабран у звање, датума избора у звање и назив факултета, установе у којој је члан комисије запослен: <ol style="list-style-type: none"> 1. Проф. др Свенка Савић, професорка емерита, Психоллингвистика, 2010. година, Универзитет у Новом Саду, председница 2. Проф. др Зорица Кубурић, редовна професорка, Социолошке науке, 2006. година, Филозофски факултет, Нови Сад, чланица 3. Др Биљана Сикимић, научна саветница, Лингвистика, 2015. године Балканолошки институт САНУ, Београд, чланица 2. Проф. др Лидија Радуловић, ванредна професорка, Етнологија и антропологија, 2012. година, Филозофски факултет Универзитета у Београду, менторка
II ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ
<ol style="list-style-type: none"> 1. Име, име једног родитеља, презиме: Слободан (Мирјана) Васић 2. Датум рођења, општина, држава: 26. 04. 1981, Савски венац, Република Србија. 3. Назив факултета, назив студијског програма дипломских академских студија – мастер и стечени стручни назив: Филозофски факултет Нови Сад, социологија – дипломирани социолог; Филозофски факултет Нови Сад, социологија, дипломирани социолог – мастер. 4. Година уписа на докторске студије и назив студијског програма докторских студија: Школска 2011/12, родне студије. 5. Назив факултета, назив магистарске тезе, научна област и датум одбране: 6. Научна област из које је стечено академско звање магистра наука:
III НАСЛОВ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:
<p>Родни идентитети у интерсекцији са етничким и религијским: на примеру истраживања Банатских Бугарки у Србији, Румунији и Бугарској.</p>

IV ПРЕГЛЕД ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:

Навести кратак садржај са назнаком броја страна, поглавља, слика, шема, графикона и сл.

Докторска дисертација је написана на 251 страни. Документациони лист (на српском и енглеском језику) се налази на првој страни. Дисертација се састоји из Увода, три поглавља, Закључних разматрања, Литературе и Прилога. Прво поглавље „Историјски и друштвени контекст истраживања“ (18–70) разрађено је у више потпоглавља у којима се докторанд бави историјатом групе од насељавања у Банат, преко оснивања села до повратка дела групе у Бугарску (18–24), следе: „Демографски подаци“ и „Контекст мултикултурализма“; „Положај националних мањина у Републици Србији, тј. АП Војводини и Румунији“ (50–58) у коме су обрађене теме службене употребе језика (26–58), „Афирмација мултикултурализма“ (54–56) као и положај националних мањина у Румунији; у последњем потпоглављу се разматра друштвени контекст истраживања и то релевантна питања за ову дисертацију: „Потискивање и ревитализација религије“ (58–64) и „Родни режими у социјализму и постсоцијализму“ (64–70). Друго поглавље „Теоријско-методолошки оквир истраживања“ структурирано је у пет потпоглавља и то: 1. Родни идентитети; 2. Етнички идентитети; 3. Религијски идентитет; 4. Концепт интерсекције; 5. Методологија истраживања. У трећем поглављу се износе резултати емпиријског истраживања (114–209). Ово поглавље конципирано је у складу са претходним и подељено на три потпоглавља. Прво потпоглавље „Родни идентитети Банатских Бугара/ки у приватној сфери живота“ (114–132) бави се легитимитетом родних подела рада, двоструким обавезама жена и репродуктивним радом, родно равноправним односима у приватној сфери живота, управљањем домаћинством и родним аспектима наслеђивања имовине. У другом потпоглављу „Етнички идентитет“ (133–185) докторанд се определио да износећи резултате истраживања обради порекло, самоидентификацију и лична имена Банатских Бугара/ки, затим социолингвистичку перспективу банатско-бугарског језика: настанак банатско-бугарског као књижевног језика, наставу на банатско-бугарском или стандардном бугарском језику и употребу у свакодневном животу (133–173). У оквиру другог потпоглавља посебно су обрађена удружења и нове културне праксе (173–185). Треће потпоглавље посвећено је интерсекцији религијског идентитета Банатских Бугарки (186–209), са посебним освртом на религиозност у социјализму и постсоцијализму, као и питањем вероисповести у мешовитим браковима. Следе: Закључна разматрања (210–225), Литература: цитирана, коришћена и извори (225–251) и Прилози (252–284).

На почетку текста дисертације налазе се две мапе испитиваног подручја, а у тексту је распоређено 12 графикона.

У прилозима се налазе: упитници (4), демографске картице (51) и фотографије (10).

V ВРЕДНОВАЊЕ ПОЈЕДИНИХ ДЕЛОВА ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:

У Уводу је представљен предмет истраживања и образложена релевантност за научно истраживање. У духу добре академске традиције докторанд проблематизује предмет истраживања и упознаје читаоца са структуром докторске дисертације. Банатски Бугари данас живе на територији три државе – Србије, Румуније и Бугарске, као потомци избеглица с краја 17. века који су се иселили са територије садашње Бугарске у доба Отоманског царства у регион Баната који се у то време налазио у склопу Аустријског царства. Једна група се потом у 19. веку, након ослобођења, вратила у Бугарску, пре

свега из економских разлога, али и националних, да би учествовали у оснивању сопствене државе. Специфичност мањинске етничке заједнице Банатских Бугара огледа се у припадности католичкој вероисповести, посебном дијалекту бугарског језика и латиничном писму, што их разликује не само од других мањинских заједница у Србији и Румунији (мада са појединим деле католичку вероисповест и латинично писмо) већ и од савремених православних Бугара у Бугарској, Румунији и Србији. Веома исцрпно, илустративно и документовано докторанд у првом поглављу историјски контекстуализује своје истраживање, износи демографске карактеристике, културну историју, етно-религијски и културни плурализам, пре свега у Србији и Румунији а делимично и у Бугарској. Значај овакве контекстуализације оправдава и обимност првог поглавља, које наизглед превазилази потребе дисертације. Остварен је циљ истраживања да се преиспитају и прикажу начини на које се конструишу родни, енички и религијски идентитети Банатских Бугара, као и њихово укрштање, у условима три различита, али и донекле слична, политичка, друштвена и културна контекста, са акцентом на родном идентитету Банатских Бугарки.

Теоријски оквир. У другом поглављу кандидат представља теоријске концепте које користи у истраживању, спецификује и операционализује појмове родног, етничког и религијског идентитета. Посебна вредност рада је настојање да се теоријски концепт интерсекције прилагоди потребама емпиријског истраживања, наиме, појам расне различитости који је примарно коришћен у феминистичкој теорији (Кимберли Креншо), замењен је појмом етничке различитости у условима интеркултуралности и у друштвеним контекстима социјализма и постсоцијализма. Кандидат је користио релевантну, њему доступну, литературу не само из феминистичке теорије, конструктивистичког приступа у родним студијама, већ и богату историографску, социолошку, антрополошку и лингвистичку литературу, што свакако доприноси интердисциплинарности овог истраживања. Вишеслојна теоријска концептуализација сва три идентитета поткрепљена је различитим теоријским приступима. Поменућемо само најважнија теоријска промишљања елаборирана у дисертацији. Када је реч о родном идентитету проблематизоване су дихотомне конструкције природа/култура, приватно/јавно, женска/мушка подела рада и наслеђивања имовине. Значења која се придају овим дихотомијама конструисана су у складу са нормама, вредностима и праксама које су условљене културним и историјским контекстом, што је докторанд имао у виду будући да је истраживао два временска оквира, социјализам и постсоцијализам, и то у три државе.

Теоријски оквир за истраживање етничког идентитета кандидат проналази у различитим концептима, пре свега, Ериксена, Смита и Хобсбома. Између осталог, приступио је конструисању етничког идентитета као ситуационо условљеног различитим историјским, социјалним, политичким и културним факторима. Када је реч о етничким мањинама које су специфичне по својој невидљивости или „скривености“, као што је то случај са Банатским Бугарима, веома важно место у конструкцији етничког идентитета има постојање транснационалних веза које се остварују преко Савеза Банатских Бугара у Темишвару. Важан маркер у обликовању и преобликовању етничког идентитета имају свакако језик и религија, чему је посвећена значајна пажња у теоријски поставкама и касније у резултатима истраживања.

Метод истраживања. Предмет и проблематизација истраживања захтевали су комбинацију различитих квалитативних метода, а пре свега, веома захтевно теренско истраживање у Србији, Румунији и Бугарској, које је изискивало веома опсежне припреме и дужи временски период истраживачког рада на терену, сложену организацију ради проналажења испитаника и активну личну укљученост у њихов свакодневни живот. Описана је процедура у примени изабраних методских поступака, објашњен намерно бирани узорак који репрезентује мањинску етничку групу. Кандидат је овладао и језиком Банатских Бугара у довољној мери да би интервјуисао испитанике који не говоре српски језик, као и да би користио различите изворе писане на банатско-бугарском и стандардном бугарском језику. У истраживању су коришћене технике интервјуа и посматарања са учествовањем. За потребе полуструктурираног интервјуа кандидат је саставио упитник, на српском, банатско-бугарском језику, књижевном бугарском и румунском језику. На терену је, међутим, упитнике прилагођавао друштвеном контексту државе у којој је обављао истраживање, али и индивидуалним искуствима својих саговорника. Поред тога, користио је слободан разговор са саговорницима ради добијања шире информације о историјату, пореклу, културним политикама и институционалном организовању. Истраживањем је обухваћен већи број саговорника, док основни узорак чини укупно 51 испитаник/ца (31 женског и 20 мушког пола), сврстаних у две старосне категорије: од 42 до 65 година старости и старијих од 65 година.

У методологији научног обавештавања значајан извор информација су представљали штампани и електронски извори: популарна монографска издања, новине, часописи, фолклорне збирке и зборници, историјске монографије, као и друштвене групе на Фејсбуку и интернет сајтови удружења Банатских Бугара.

Резултати истраживања. Слободан Васић систематичко, прегледно и јасно износи емпиријске резултате кроз три потпоглавља, у складу са постављеним циљем докторске дисертације. У том смислу, определио се за одређене аспекте родног идентитета проблематизоване кроз питање родних односа у породици, родне поделе рада, неплаћеног рада у домаћинству и наслеђивања у спрези са репродукцијом патријархалног модела. Хегемонијски родно-конзервативни дискурс патријархата остаје непромењен код сеоског становништва у оба испитивана историјска периода. Међутим, истраживање је показало да је овај дискурс подложен спорим трансформацијама када је реч о управљању потрошњом и расподели финансијских средстава у сеоским домаћинствима, док је у градским срединама, поред ове промене, присутна и већа родна равноправност у расподели послова у домаћинству.

Значајне резултате дисертација доноси и у домену социолингвистике и језичке политике, пре свега имајући у виду сложене друштвене контексте у три различите социолингвистичке средине (српски и румунски Банат са једне стране и северна Бугарска са друге), а у којима су контактни језици српски, румунски и (стандардни) бугарски. Резултати истраживања укључују и процену очуваности банатско-бугарског језика, а родна димензија начина и могућности његовог очувања посебно је важна будући да је овај језик на званичним листама Унеска оцењен као „угрожен“. Конструкција етничког и религијског идентитета је родно конотирана, ситуациона и променљива, а анализа укрштања ових, социокултурних категорија, представља дискурзивни процес који се одвија паралелно у две сфере, приватној и јавној.

Очување етничког и религијског идентитета у већој мери припада женама у све три државе, оне су религиозније од мушкараца, поготово је то изражено у Румунији, а у корелацији са етничким идентитетом успевају да пренесу религијску традицију и на следеће генерације у мешовитим браковима.

Налази других, сродних истраживања у испитиваном региону и Европи, коришћени су ради поређења и аргументације резултата истраживања.

Закључна раматрања. Кандидат још једном дискутује и разматра суштинске налазе истраживања, одговара на постављен циљ истраживања и хипотезе, упућује на научни допринос, примену и могућности за даља истраживања.

Литература. У складу са праксом на родним студијама кандидат је литературу поделио на цитирану и коришћену. Под цитираном подразумева оне радове на које се позива у тексту дисертације, али је сматрао да је потребно навести и ширу литературу, коју је користио кроз све фазе истраживања, а која није директно навођена у тексту.

Литература је интердисциплинарног карактера из области родних студија, историје, социологије, антропологије, лингвистике и фолклористике. Цитирана литература садржи 168 јединица на српском и страним језицима. Посебно су наведени коришћени штампани и електронски извори.

Прилози. Веома важни сегменти који илуструју истраживање смештени су у прилозима:

1. Упитници на банатско-бугарском, српском, књижевном бугарском и румунском језику; 2. Демографске картице са исцрпним подацима о испитаницима; 3. Фотографије (10). Осим што документују емпиријско истраживање, прилози недвосмислено представљају важан и драгоцен материјал који може послужити другим истраживачима за будућа истраживања.

VI СПИСАК НАУЧНИХ И СТРУЧНИХ РАДОВА КОЈИ СУ ОБЈАВЉЕНИ ИЛИ ПРИХВАЋЕНИ ЗА ОБЈАВЉИВАЊЕ НА ОСНОВУ РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА У ОКВИРУ РАДА НА ДОКТОРСКОЈ ДИСЕРТАЦИЈИ

Таксативно навести називе радова, где и када су објављени. Прво навести најмање један рад објављен или прихваћен за објављивање у часопису са ISI листе односно са листе министарства надлежног за науку када су у питању друштвено-хуманистичке науке или радове који могу заменити овај услов до 01. јануара 2012. године. У случају радова прихваћених за објављивање, таксативно навести називе радова, где и када ће бити објављени и приложити потврду о томе.

Васић, Слободан (2012). Разматрање религијске толеранције у савременој српској филозофској и друштвеној мисли. *Култура*, 134: 325–340.

Васић, Слободан (2013). Inquiring Women, Feminist and Muslim Identities: Post-Socialist Contexts in Bosnia and Herzegovina and Kosovo. *Интеркултуралност*, 6: 336–340.

Васић, Слободан (2014). Анализа представљања жене у листу Православље, *Зборник радова са Прве међународне интердисциплинарне конференције за младе истраживаче у друштвеним наукама*, Нови Сад: Филозофски факултет: 1195–1211.

Vasić, Slobodan (2015). Victor Roudometof, Globalization and Orthodox Christianity: The Transformations of a Religious Tradition. *Nations and Nationalism* 21 (2): 369–370.

VII ЗАКЉУЧЦИ ОДНОСНО РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА

У закључку о резултатима истраживања, осим већ наведеног, требало би нагласити да су веома комплексне теме родног, етничког и религијског идентитета захтевале да се о сваком идентитету понаособ изнесу и продискутују обимни емпиријски резултати. На основу знатно већег броја страна које су посвећене етничком идентитету у односу на друга два, могло би се закључити да је кандидат имао у виду недовољно истражену мањинску заједницу, те је стога било потребно показати и упознати научну јавност о начинима на које се конструише њен етнички идентитет, будући да је широј јавности ова етничка заједница готово непозната.

Посматрајући идентитете као променљиве категорије у континуираном процесу стварања и редефинисања, у дисертацији су предочене разлике и промене у испољавању религиозности и односу према религији, у јавној и приватној сфери, у социјализму и постсоцијализму. Различит однос три државе према контроли религије и њеном обнављању као и други, веома комплексни фактори допринели су различитим идентитетским конфигурацијама на индивидуалном и колективном нивоу.

Начини на које се изграђује родни идентитет Банатске Бугарке у великој мери деле са припадницама већинске и другим мањинским заједницама: За њих је, међутим, специфична већа посвећеност религијском животу и његова корелација са очувањем и преношењем етничке самобитности.

VIII ОЦЕНА НАЧИНА ПРИКАЗА И ТУМАЧЕЊА РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА

Експлицитно навести позитивну или негативну оцену начина приказа и тумачења резултата истраживања.

Кандидат је извршио адекватне операционализације појмова родног, етничког и религијског идентитета, на основу којих је резултате приказао сукцесивно тумачећи сваки од идентитета. Истовремено је указано на укрштања рода са религијом на примеру родних разлика у религиозности и трансферу религијског идентитета у контексту мултикултурализма, као и интерсекцији родног са етничким идентитетом и манифестацијама родних разлика у преносу и очувању етничког идентитета, односно, језика као његовог најзначајнијег маркера. Тема је веома промишљено конципирана, теоријски и методолошки добро постављена и разрађена. Резултати истраживања представљају оригинални научни допринос настао на систематском, научно фундираном теренском истраживању самог аутора.

Резултати истраживања су систематизовани, интерпретирани и аргументовано тумачени у складу са постављеним циљем, преиспитана је заснованост хипотеза и на адекватан начин извршена повезивања са теоријским оквиром.

IX КОНАЧНА ОЦЕНА ДОКТОРСKE ДИСЕРТАЦИЈЕ:

Експлицитно навести да ли дисертација јесте или није написана у складу са наведеним образложењем, као и да ли она садржи или не садржи све битне елементе. Дати јасне, прецизне и концизне одговоре на 3. и 4. питање:

1.	Да ли је дисертација написана у складу са образложењем наведеним у пријави теме	ДА
2.	Да ли дисертација садржи све битне елементе	ДА
3.	По чему је дисертација оригиналан допринос науци	

Дисертација представља оригиналан допринос интердисциплинарним истраживањима мањинских етнокултурних заједница које су у домаћој науци недовољно проучене. Посебан допринос огледа се у погледу примене базичног теоријског оквира интерсекционалности, као и у погледу његовог развијања и прилагођавања истраживањима у три различита социокултурна контекста. Како предлаже и сам кандидат, ови резултати и концепт интерсекције могу послужити у истраживањима других мањинских етничких група као што су Чеси и Русини у Војводини, али и српске мањине у Мађарској и Румунији. Реч је о пионирским резултатима истраживања родног идентитета једне етничке групе у три државе, и ваљаним резултатима анализе укрштања родних разлика у етничкој и религијској идентификацији. Захваљујући овом компаративном приступу дисертација је истовремено значајан допринос и савременој балканологији.

Успешно остварени веома захтевни циљеви истраживања, с обзиром на обим и проблематизацију релевантних питања, експликативност и интерпретација резултата несумњиво су значајан допринос друштвеним и хуманистичким наукама. Ово истраживање је учинило доступним податке о недовољно видљивим и „скривеним“ мањинама, о њиховим стварним искуствима, вредностима и значењима, што ће свакако допринети разумевању ове малобројне заједнице у Србији.

На друштвеном плану очекивани допринос би се састојао у репрезентацији и афирмацији мањинских етничких заједница, већој присутности и видљивости у јавном и културном животу и свакако већој институционалној подршци.

На основу начина на који је коришћена методологија, научна апаратура, интерпретација и аргументација емпиријских налаза дисертација представља и допринос научноистраживачкој пракси у студијама рода.

Из обимне стручне и научне литературе евидентно да је кандидат темељно упознат са релевантном теоријском, методолошком и тематском литературом коју је користио поштујући сва правила писања докторске дисертације.

На основу свега до сада изложеног, Комисија закључује да је докторска дисертација под називом **„Родни идентитети у интерсекцији са етничким и религијским: на примеру истраживања Банатских Бугарки у Србији, Румунији и Бугарској“**, оригинално и самостално израђено научно дело, засновано на опсежном емпиријском, теренском истраживању које се одликује научном зрелошћу и квалификованошћу за научни рад и на тај начин несумњиво доприноси и развоју, пре свега, научне дисциплине истраживања рода али и истраживању етничитета и религије.

4.	Недостаци дисертације и њихов утицај на резултат истраживања	НЕМА

X ПРЕДЛОГ:

На основу укупне оцене дисертације, комисија предлаже:

- **да се докторска дисертација прихвати, а кандидату одобри одбрана**
- да се докторска дисертација враћа кандидату на дораду (да се допуни односно измени) или
- да се докторска дисертација одбија

НАВЕСТИ ИМЕ И ЗВАЊЕ ЧЛАНОВА КОМИСИЈЕ
ПОТПИСИ ЧЛАНОВА КОМИСИЈЕ

Проф. др Лидија Радуловић,
менторка

Проф. др Зорица Кубурић,
чланица

др Биљана Сикимић, научна саветница
чланица

др Свенка Савић, професорка емерита, председница

НА: Члан комисије који не жели да потпише извештај јер се не слаже са мишљењем већине чланова комисије, дужан је да унесе у извештај образложење односно разлоге због којих не жели да потпише извештај.